

ישראל ייבין בן שמונים

ביום העיון לכבודו של פרופ' ישראל ייבין הרצו
פרופ' יוסף יהלום – רשמי לשון חיה בשפת השיר בימי הביניים
ד"ר יוסף עופר – מילים זעירות במקרא במשמעות מיוחדת
ד"ר אורי מלמד – למסורות הגיית התיבה 'שתיים' ואחיותיה

גדעון גולדנברג

מכיר אני את ישראל ייבין מאז למדנו יחד בחוג ללשון העברית. בימיו הקדמונים של מפעל המקרא של האוניברסיטה העברית נלתה לי בפעם הראשונה בקיאותו והבנתו המפליגות בנבכי המסורה. בענייני הניקוד הבבלי חטאתי גם אנוכי בנעוריי ויכולני להעריך את כובד המשימה שנשא בה ישראל ייבין. על תרומתו הרבה של ישראל ייבין למחקר לשון הפיוט יעידו מומחים ממני בתחום זה. לא נוכל עוד לאמר על ישראל ייבין שהוא צנוע ועניו פן יקומו עלינו הסבריו של מורנו זאב בן-חיים למילים אלו ונימצא מתארים אותו כערמומי ואלים.

בפרק 'קניין תורה' נזכרים דברים רבים אשר העוסק בתורה לשמה זוכה להם, אולי כדי לשכנע (גם בעזרת כמה וכמה גוזמאות) שעיסוק זה גם כדאי, וכי התורה "נותנת לא רק לנשמה" (כלשון המודעות שברחובותינו). יש תלמיד חכם שאינו צריך לשכנועים הללו: לפני כשלושים וחמש שנים, בדברי התודה אשר השמיע ישראל ייבין כשקיבל את פרס לייב יפה, סיפר שתמיד עסק במסורת ודקדוק, ובקולו המתון והשקט הסביר "כי אני אוהב את זה". כלום יש ברכה גדולה מזו?

בזאת גלשנו במישרין אל הברכות. האקדמיה למדעים זימנה ערב עיון מיוחד זה לאות הוקרה לפרופסור ישראל ייבין על הישגיו במחקר, וברכת כולנו נתונה לו שיזכה להוסיף ולעשות מה שהוא אוהב. שנים רבות לימד פרופסור ישראל ייבין באוניברסיטה העברית ושנים רבות מילא תפקיד חשוב במפעל המילון ההיסטורי של האקדמיה ללשון העברית. גם כאן וגם כאן העמיד תלמידים, והם היו לחוקרים ומלומדים בזכות עצמם. מוריו, חבריו, אוהביו ומוקיריו של ישראל נותנים לו ברכה בבואם להתכנס היום לכבודו. עמיתיו ותלמידיו באו לכאן לברכו, ויותר מכולם החוקרים אשר ירצו לכבודו מפרי חקירתם. אני עצמי שב ומברך את ישראל ייבין בכל פעם שאני מעיין בחיבוריו, ובייחוד בספרו על הניקוד הבבלי, ומוצא שם תמיד תשובה לכל שאלה.

לכאורה נעשה ישראל מופלג בחכמת הלשון והספר כמעט מטבע מהלך חייו: שנים רבות שקד לדייק בכתבי יד ובדפוס מן הימים שהיה סֶדֶר ומגיה. בעת לימודיו התעניין בדקדוקי טעמים, בענייני מסורה ובניקודים, והמשיך במחקר תולדות מסירת העברית לדורותיה. עם זה, ההתפתחות הנראית טבעית וקשורה בנטייתו ובהרגלו של ישראל ייבין לדייק מסבירה רק את הרקע למחקרו רב-השנים. אל הישגיו הגדולים הביאוהו דבקותו בלא ליאות בצירוף כל הפרטים, יכולתו לעבד שפע של נתונים לשם הבנת העקרונות שביסודם, הבנתו המעמיקה ויכולת פרישת התמונה הכללית של מערכות הלשון.

בשלושה מעגלים רחבים עיקר תרומתו המדעית של ישראל ייבין: האחד הוא המסירה הטברנית – תיעודיה, שיטותיה, טעמיה ומסורתה. בשדה מחקר זה די להזכיר את המבוא למסורה הטברנית של ישראל ייבין ואת ספרו על כתר ארם צובא, שהם חיבורי יסוד מן המעלה הראשונה. המעגל השני הוא המסירה הבבלית, אשר ייבין הציב לה יד בספר מונומנטלי על מסורת הלשון העברית המשתקפת בניקוד הבבלי. חיבור זה – אשר ראשיתו בחיבור לשם קבלת תואר דוקטור שכתב ישראל ייבין בהדרכת פרופסור זאב בן-חיים – הוא מופת מעורר השתאות אשר באו בו לידי ביטוי סגולותיו העיקריות של בעל היובל חתן המסיבה, החל בבילוש אחר העדויות שבקטעי גניזה ובכתבי יד, איסוף הנתונים ומיונם בסבלנות אין קץ, הניתוח השיטתי וחשיפת מערכת הלשון שביסוד שיטת הניקוד הבבלי וכלה במלאכת הספר – ההכנסה הקפדנית של כל הסימנים הגדולים והקטנים ביד אמונה ובכתב אלגנטי אל תוך גיליונות הדפוס של כמעט 1200 עמודיהם של שני הכרכים. חיבור זה לבדו די היה בו לעשות לישראל ייבין שם של כבוד בקרב חוקרי העברית לדורותיהם, וישראל ייבין עוד הוסיף עליו מחקרים בעניינים אחדים של המסורה הבבלית. המעגל השלישי בפעילותו המדעית של ישראל ייבין הוא מחקרו רב-השנים בלשון הפיוט, אשר בו עסק בעיקר בעבודתו במילון העברי ההיסטורי של האקדמיה ללשון העברית.

בשמונים שנות חיי היו לי חיים טובים וסיפוק רב מעבודתי המדעית. אשרי שניתנה לי הזכות לעסוק במה שאני אוהב. חיי יכלו להיות מאושרים אלמלא האסון הכבד שפקד את ביתנו לפני כ-17 שנה, מותו של בננו הבכור דב ז"ל, שגם הוא התעניין בלשון העברית.

גדלתי בבית לאומי. אבי יהושע ואמי מרים הקדישו את חייהם לחזון תקומת ישראל, וחי הבית התנהלו ברוח חזון זה. אבי היה סופר ועיתונאי שכל יצירתו יוחדה לחזון תקומת ישראל, ובשל פעולותיו אלו אפילו ישב חצי שנה בבית הסוהר בתקופת הבריטים. ידיד משפחתנו, שגם גר זמן רב בביתנו כאחד מבני משפחתנו, היה המשורר הלאומי אורי צבי גרינברג.

אני הייתי חניך בתנועת הנוער בית"ר וזמן קצר גם בתנועת האצ"ל. חיי בתקופה זו התנהלו בשני מישורים: המישור הלאומי של השאיפה להקמת מלכות ישראל והמישור האקדמי של מחקר הלשון העברית.

לאחר סיום לימודי באוניברסיטה העברית התחלתי לעבוד במפעל 'המילון ההיסטורי ללשון העברית' של האקדמיה ללשון העברית במדור הספרות העתיקה, ועבדתי בו עד צאתי לגמלאות. העבודה במילון ההיסטורי הייתה מעניינת והרחיבה הרבה את ידיעותיי. אני בטוח שעוד אנשים רבים ייהנו מפירותיו של מפעל חשוב זה. עבדתי גם בחוג ללשון העברית באוניברסיטה, וכן ב'מפעל המקרא' של האוניברסיטה העברית בירושלים.

נהניתי לחקור תחומים אחדים של הלשון העברית ושל כתבי היד העתיקים של המקרא, כתר ארם צובא וכתבי יד בניקוד בבלי. כיום אני חוקר את לשון הפיוט.

אני רוצה להודות למורי ורבי פרופסור זאב בן-חיים שהכניסני בסוד תורת הלשון העברית והכניסני לעבודה במפעל 'המילון ההיסטורי של הלשון העברית' של האקדמיה ללשון העברית. זכיתי ולמדתי לשון עברית גם אצל פרופסור טור-סיני ואצל פרופסור קוטשר זיכרוןם לברכה. כמו כן למדתי ספרות עברית אצל פרופסור קלוזנר ופרופסור שירמן זיכרוןם לברכה.

אני שמח לראות את חברי המלומדים. אני רואה שקם דור חדש של מלומדים צעירים חשובים. אני נהנה לקרוא את מחקריהם החשובים ואני מברכם שיצליחו במחקריהם. אני רוצה להודות גם לבתיה רעייתי, אשת חיל אמתית, שעמדה לצדי בכל שנותיי ותומכת בי בכל אשר אני עושה.

אל פרופסור ייבין נתוודעתי בחורף של שנת שישים ושבע. היה זה כאשר נסתפחתי אל הקבוצה הקטנה של עובדי המילון ההיסטורי באקדמיה ללשון העברית. באותם ימים רחוקים בבקרים הירושלמיים הקרים עוד היה מופיע הפרופסור טורטשינר (טור-סיני) תכול העין בהיכלי האקדמיה ונבלע בחדרו. מרגלית קלאר, אשת חבר כחבר, הקפידה אתנו במיטב מסורת הצנע על העפרונות והנייר - כל סוגי הנייר. בן-חיים ייבין לחיים ארוכים היה הנשיא המכהן, והוא גם שעמד בראש מפעל המילון, והיה מנהל מפגשים יום-יומיים כמעט עם צוות המילון. ופרופסור ייבין או כמו שקראנו לו אז - ישראל - היה הממונה הישיר. הוא היה מקפיד אתנו בקלה כבחמורה בקריאת כתבי יד, המקורות למילון העתידי, וממנו למדנו את סוד הצמצום וההקפדה על קוצו של פסיק בכתב יד ממורט וממורס. מעבר לפרטים הקטנים הוא ראה לנגד עיניו תמיד גם את היעדים הגדולים וידע לעמוס על שכם מפעלי ענק.

בראיית העיקר ובהתמקדות בו היה לכולנו מורה הדרך בן-חיים. מן הרגע הראשון היה ברור לו שהמפעל הוא מפעל לדורות, והוא ביקש לפיכך להשתית את העבודה כולה על איסוף ממוכן. כך נצטברו במסדרונות הבניין הארוכים תוצאות המיכון, ארגזי ארגזים של כרטיסים צהובים מנוקבים אשר החזיקו באורח פלא את כל שונאגר ונאצר בארכיון הלאומי של הלשון העברית, שהיה הולך ונבנה במו ידיו העבריות.

ביוני נפלה הפצצה. היא הייתה אולי מכוונת לגבעה שממול שעליה עמד משכן הכנסת, אבל לנו היה ברור למעלה מכל ספק שהיורים, המתנכלים לעתיד האומה העברית, מנסים להשמיד ראש לכול את מאגרי הלשון שלה. התחפרות הייתה צו השעה, וכך החילונו להוריד אל המרתף ולהסתיר בבטן בניין האקדמיה את הכרטיסים היקרים. על המלאכה ניצח, כמובן, פרופסור ייבין. אך לא איש כמוהו יניח לאחרים לבצע מלאכה שהוא יכול לה בעצמו. הוא היה הודף לפיכך עגלות עמוסות ארגזים עד לפתחו של גרם המדרגות, וכאן היה מעמיס הררים של כרטיסים על זרועותיו ויורד לאטו אל המרתף. אני לא יכולתי, כמובן, לעמוד מנגד ונרתמתי אל המלאכה. אבל בעוד ייבין מעמיס עשרה ארגזי קרטון ויותר, אני הקטן הצלחתי לעמוד בקושי בשישה שבעה. הוא הבין מיד עם מי יש לו עסק, ועד היום אני סובל מן התדמית של האסתניס-האָנין, רחמנא ליצלן.

ברבות הימים כאשר נכנס ייבין אל פרדס הפיוט והפייטנים היה זה במלוא התנופה האופיינית לו. הוא התמודד עם מרכזי היצירה כולם בארץ ישראל ובביזנטינון, באיטליה ובאשכנז בתקופה ארוכה של חמש מאות שנה ומעלה ועל פי בדיקה של עשרות אם לא מאות קטעי גניזה וקודקסים אירופאיים. ואכן לבינת ייבין מי יבין?